

حقوق، قوانین، مقررات و آیین‌نامه‌های مربوط به شهرسازی کشور

ویژه آزمون‌های نظام مهندسی

نشر نوآور

تلفن: ۲ - ۶۸۴۱۹۱ - ۶۸۴۱۹۱

مؤلف: مهندس محمد عظیمی آقداش
پایه یک و پژوهشگر نظام مهندسی

سرشناسه:

عنوان و نام پدیدآور:

مشخصات نشر:

مشخصات ظاهری:

شابک:

وضعیت فهرست‌نویسی:

موضوع:

موضوع:

موضوع:

رده‌بندی کنگره:

رده بندی دیویی:

شماره کتابشناسی ملی:

عظیمی آقداش، محمد، ۱۳۵۰-

حقوق، قوانین، مقررات و آیین‌نامه‌های مربوط به شهرسازی کشور
ویژه آزمون‌های نظام‌مهندسی/به اهتمام محمد عظیمی آقداش

تهران: نوآور.

۲۱۰ص.

۲-۲۸۷-۱۶۸-۶۰۰-۹۷۸

فیبا

کتابنامه: ص. ۲۱۰.

ساختمان‌سازی - صنعت و تجارت - قوانین و مقررات - ایران

ساختمان‌سازی - صنعت و تجارت - قوانین و مقررات - ایران - آزمون‌ها

۱۳۹۳ ۱۳۹۳/۲/۳۴۳ KMH

۳۴۳/۵۵۰۷۸۶۹

۳۴۹۸۲۴۳

حقوق، قوانین، مقررات و آیین‌نامه‌های
مربوط به شهرسازی کشور

مؤلف:

ناشر:

شمارگان:

نوبت چاپ:

شابک:

قیمت:

مهندس محمد عظیمی آقداش

نوآور

۱۰۰۰ نسخه

۲-۲۸۷-۱۶۸-۶۰۰-۹۷۸

تومان

مرکز پخش:

نوآور، تهران، خیابان انقلاب، خیابان فخر رازی، خیابان شهدای
ژاندارمری نرسیده به خیابان دانشگاه ساختمان ایرانیان، پلاک ۵۸،
طبقه دوم، واحد ۶ تلفن: ۹۲ - ۶۶۴۸۴۱۹۱
www.noavarpub.com

کلیه حقوق چاپ و نشر این کتاب مطابق با قانون حقوق مؤلفان و مصنفان مصوب
سال ۱۳۴۸ برای ناشر محفوظ و متحصراً متعلق به نشر نوآور می‌باشد. لذا هرگونه
استفاده از کل یا قسمتی از این کتاب (از قبیل هر نوع چاپ، فتوکپی، اسکن،
عکس برداری، نشر الکترونیکی، هر نوع انتشار به صورت اینترنتی، سی‌دی،
دی‌وی‌دی، فیلم فایل صوتی یا تصویری و غیره) بدون اجازه کتبی از نشر نوآور
ممنوع بوده و شرعاً حرام است و متخلفین تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

لايحه قانونی نحوه خرید و تملک اراضی و املاک برای اجرای برنامه‌های عمومی، عمرانی و نظامی دولت ۷۰	سوگندنامه مهندسان..... ۷
قانون تعیین وضعیت املاک واقع در طرح‌های دولتی و شهرداری‌ها مصوب ۱۳۶۷/۰۸/۲۹ با اصلاحات بعدی..... ۷۶	بخش اول / قوانین حاکمیتی ۱۱
قانون نحوه تقویم ابنیه، املاک و اراضی مورد نیاز شهرداری‌ها ۷۷	اصولی از قانون اساسی..... ۱۲
قانون تعاریف محدوده و حریم شهر، روستا و شهرک و نحوه تعیین آنها ۷۸	موادی از قانون مدنی..... ۱۴
قانون افراز و فروش املاک مشاع ۸۲	موادی از قانون مسئولیت مدنی..... ۱۹
قانون احداث تونل مشترک شهری ۸۳	موادی از قانون مجازات اسلامی ۲۰
قانون منع فروش و واگذاری اراضی فاقد کاربری مسکونی برای امر مسکن به شرکت‌های تعاونی مسکن و سایر اشخاص حقیقی و حقوقی ۸۴	قانون مجازات اسلامی - تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده ۲۲
قانون حفظ کاربری اراضی زراعی و باغ‌ها ۸۶	بخش دوم / قوانین مرتبط با شهرسازی ۲۷
قانون ایجاد شهرهای جدید ۹۱	قانون راجع به تأسیس وزارت آبادانی و مسکن..... ۲۸
قانون راجع به تأسیس شرکت شهرک‌های صنعتی ایران ۹۴	قانون تغییر نام وزارت آبادانی و مسکن به وزارت مسکن و شهرسازی و تعیین وظایف آن..... ۳۰
موادی از قانون اراضی شهری ۹۶	قانون تأسیس شورای عالی شهرسازی و معماری ایران ۳۵
قانون زمین شهری ۹۹	موادی از قانون شهرداری‌ها ۳۸
	موادی از قانون نوسازی و عمران شهری ۵۶
	قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری ۶۵
	فصل اول - تعاریف..... ۶۵
	فصل دوم - نظام تقسیمات کشوری ۶۸

قانون تعیین تکلیف وضعیت ثبتی اراضی و ساختمان‌های فاقد سند رسمی ۱۰۵
موادی از قانون نظام مهندسی و کنترل ساختمان ۱۱۱

بخش سوم/آیین‌نامه‌های مرتبط با شهرسازی ۱۱۷

آیین‌نامه اجرایی ماده ۵ قانون تغییر نام وزارت آبادانی و مسکن به وزارت مسکن و شهرسازی ۱۱۸

آیین‌نامه اجرائی قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری ۱۱۸
هدف ۱۱۸

آیین‌نامه استفاده از اراضی، احداث بنا و تأسیسات در خارج از حریم شهرها و محدوده روستاها ۱۲۵

آیین‌نامه اجرایی قانون احداث تونل مشترک تأسیسات شهری ۱۲۸
آیین‌نامه قانون افراز و فروش املاک مشاع ۱۳۰

آیین‌نامه اجرایی قانون منع فروش و واگذاری اراضی فاقد کاربری مسکونی برای امر مسکن به شرکت‌های تعاونی مسکن و سایر اشخاص حقیقی و حقوقی ۱۳۱

آیین‌نامه اجرایی قانون اصلاح قانون حفظ کاربری اراضی زراعی و باغ‌ها ۱۳۵

آیین‌نامه اجرایی بند (ج) ماده ۱۹۳ قانون برنامه دوم توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۱۴۰
آیین‌نامه اجرایی قانون ایجاد شهرهای جدید ۱۴۲

موادی از آیین‌نامه اجرایی قانون تأسیس شرکت شهرک‌های صنعتی ایران ۱۴۹
آیین‌نامه اجرایی قانون زمین شهری ۱۵۰
آیین‌نامه اجرایی قانون تعیین تکلیف وضعیت ثبتی اراضی و ساختمان‌های فاقد سند رسمی ۱۶۴

بخش چهارم/دستورالعمل‌های مرتبط با شهرسازی ۱۷۱

دستورالعمل اجرایی قانون تعاریف محدوده و حریم شهر، روستا و شهرک ۱۷۲
۱- تعیین محدوده شهرها ۱۷۲
۲- تعیین حریم شهر ۱۷۲
۳- محدوده روستا ۱۷۳
۴- شهرک‌ها ۱۷۴
۵- تدقیق محدوده شهر ۱۷۴
۶- رفع تداخل محدوده و حریم شهرها ۱۷۵
طرح‌ریزی و مدیریت مجموعه شهری تهران و سایر شهرهای بزرگ کشور و شهرهای اطراف آنها ۱۷۵

بخش پنجم/ ضوابط و مقررات مرتبط با شهرسازی ۱۷۹

- ۲- تعاریف..... ۱۹۳
- ۳- ضوابط کلی ۱۹۴
- ۴- سازمان اجرای مقررات ۱۹۷
- منابع و مأخذ..... ۲۱۰
- الف- کتابها ۲۱۰
- ب- پایگاه‌های اطلاع‌رسانی ۲۱۰
- ضوابط شهرسازی و معماری در ارتباط با قانون تعیین وضعیت اموال واقع در طرح‌های دولتی و شهرداری‌ها ۱۸۰
- ضوابط و مقررات مربوط به تأمین فضاهای عمومی و خدماتی شهرها ۱۸۱
- ابطال قسمتی از مصوبه مورخ ۱۳۶۹/۱۰/۳ شورای عالی شهرسازی موضوع ضوابط و مقررات مربوط به تأمین فضاهای عمومی و خدماتی شهرها ۱۸۲
- ضوابط تأمین فضای سبز کنار اتوبان‌ها و بزرگراه‌ها و معابر درجه ۱ و ۲ ۱۸۴
- ابطال مصوبه جلسه مورخ ۱۳۶۹/۰۲/۱۷ شورای عالی شهرسازی توسط دیوان با عنوان ضوابط تأمین فضای سبز کنار اتوبان‌ها و بزرگراه‌ها و معابر درجه ۱ و ۲ ۱۸۵
- ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری برای عبور و مرور معلولین ۱۸۷
- انتقال دامداری‌ها و مرغداری‌های داخل محدوده شهرها به خارج از محدوده ... ۱۸۹
- ضوابط منطقه‌بندی و تعیین تراکم‌های ساختمانی و کاربری اراضی در طرح‌های توسعه شهری ۱۹۰
- ضوابط و مقررات شهرسازی و معماری اسلامی ۱۹۱
- ضوابط و مقررات پاکسازی و بهسازی نماها و جداره‌های شهری ۱۹۲
- ۱- کلیات..... ۱۹۲

کلیه حقوق چاپ و نشر این کتاب مطابق با قانون حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوّب سال ۱۳۴۸ و آیین‌نامه اجرایی آن مصوّب ۱۳۵۰، برای ناشر محفوظ و منحصراً متعلق به نشر نوآور است. لذا هر گونه استفاده از کل یا قسمتی از مطالب، اشکال، نمودارها، جداول و تصاویر این کتاب، در دیگر کتب، مجلات، نشریات، سایت‌ها و موارد دیگر، و نیز هر گونه بهره‌برداری از مطالب این کتاب تحت هر عنوانی از قبیل چاپ، فتوکپی، اسکن، تایپ از آن، تهیه فایل پی‌دی‌اف و عکس‌برداری از کتاب، و همچنین هر نوع انتشار به صورت اینترنتی، الکترونیکی، سی‌دی، دی‌وی‌دی، فیلم، فایل صوتی یا تصویری و غیره بدون اجازه کتبی از نشر نوآور ممنوع و غیرقانونی بوده و شرعاً نیز حرام است، و متخلفین تحت پیگرد قانونی و قضایی قرار می‌گیرند.

با توجه به اینکه هیچ کتابی از کتب نشر نوآور به صورت فایل ورد یا پی‌دی‌اف و موارد این‌چنین، توسط این انتشارات در هیچ سایت اینترنتی ارائه نشده است، لذا در صورتی که هر سایتی اقدام به تایپ، اسکن و یا موارد مشابه نماید و کل یا قسمتی از متن کتب نشر نوآور را در سایت خود قرار داده و یا اقدام به فروش آن نماید، توسط کارشناسان امور اینترنتی این انتشارات، که مسئولیت اداره سایت را به عهده دارند و به طور روزانه به بررسی محتوای سایت‌ها می‌پردازند، بررسی و در صورت مشخص شدن هرگونه تخلف، ضمن اینکه این کار از نظر قانونی غیر مجاز و از نظر شرعی نیز حرام می‌باشد، وکیل قانونی انتشارات از طریق وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، پلیس فتا (پلیس رسیدگی به جرایم رایانه‌ای و اینترنتی) و نیز سایر مراجع قانونی، اقدام مقتضی به عمل آورده، و طی انجام مراحل قانونی و اقدامات قضایی، خاطیان را مورد پیگرد قانونی و قضایی قرار داده و کلیه خسارات وارده به این انتشارات و مؤلف از متخلفان اخذ خواهد شد.

همچنین در صورتی که هر یک از کتابفروشی‌ها، اقدام به تهیه کپی، جزوه، چاپ دیجیتالی، چاپ ریسو، آفست از کتب انتشارات نوآور نموده و اقدام به فروش آن نمایند، ضمن اطلاع‌رسانی تخلفات کتابفروشی مزبور به سایر همکاران و مؤذعین محترم، از طریق وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، اتحادیه ناشران، و انجمن ناشران دانشگاهی و نیز مراجع قانونی و قضایی اقدام به استیفای حقوق خود از متخلف می‌نماید.

خرید، فروش، تهیه، استفاده و مطالعه از روی نسخه غیراصل کتاب،

از نظر قانونی غیرمجاز و شرعاً نیز حرام است.

انتشارات نوآور از خوانندگان گرامی خود درخواست دارد که در صورت مشاهده هر گونه تخلف از قبیل موارد فوق، مراتب را با از طریق تلفن‌های انتشارات نوآور به شماره‌های ۰۲۱۶۶۴۸۴۱۹۱-۲ و ۰۹۱۲۳۰۷۶۷۴۸ و یا از طریق ایمیل انتشارات به آدرس info@noavarpub.com و یا از طریق منوی تماس با ما در سایت www.noavarpub.com به این انتشارات ابلاغ نمایند، تا از تصبیح حقوق ناشر، پدیدآورنده و نیز خود خوانندگان محترم جلوگیری به عمل آید، و در راستای انجام این امر مهم، به عنوان تشکر و قدردانی، از کتب انتشارات نوآور نیز هدیه دریافت نمایند.

با آگاهی کامل از نقش و تأثیر مهندسی در سازندگی و توسعه پایدار جهان، رفاه و آسایش انسان، حفظ جهان هستی از آلودگی‌های زیست محیطی و تأمین شادی پایدار و دراز مدت خود و دیگران، به عنوان یک مهندس به پروردگار جهان سوگند یاد می‌کنم که:

همواره در سراسر زندگی شغلی، حرفه‌ای و اجتماعی خود به این سوگند وفادار باشم. به انسان، به عنوان یک موجود صاحب خرد و شگفت‌انگیزترین پدیده آفرینش بیاندیشم، صدیق و واقع بین باشم و به هیچ اقدامی که به انسان و انسانیت آسیب رساند، مبادرت نورزم.

دانش مهندسی و تجربه حرفه‌ای خود را که میراث مشترک بشری است، معتنم دانم و کوشش کنم تا آن را به روز نگهدارم و در حد توان خود به گنجینه دانش و تجربه‌های سودمند بشری بیفزایم.

ایران زادگاه من است که در آن زاده و پرورده شده‌ام، کوشش خواهم کرد که دین خود را به سرزمینم، مردمانم، نیاکانم، و آیندگان ادا کنم.

در طول زندگی حرفه‌ای خود تلاش کنم تا نقش مؤثری در توسعه پایدار کشورم داشته باشم. در حد توان به دانشگاه که مربی علمی و فنی من است و به کسانی که پس از من در این مکان مقدس پرورش خواهند یافت، خدمت کنم.

سرمایه‌های هستی، چون ماده، انرژی، محیط زیست و نیروی کار را سرمایه‌های تمام بشر بدانم و در حفظ و کاربرد درست و بهسازی آنها کوشش نمایم.

در تمام فعالیت‌های مهندسی خود صداقت، دقت، نظم، عدالت، سرعت عمل، حفظ منابع اجتماع و حقوق دیگران را مراعات کنم و سلامت، ایمنی و آینده نسل‌ها را در نظر داشته و به آنان مهربان، دلسوز و متعهد باشم و همواره سود خویش را در منافع عام جستجو کنم، رشوه خواری و سایر رذایل اخلاقی را طرد و برای زحمات خود ارزش مادی در حد معقول و متعارف طلب کنم.

در تمام کوشش‌های مهندسی خود از دانش روز و آخرین یافته‌های فنی آگاه شوم و آنها را با ابتکار، خلاقیت و نوآوری در طراحی، برنامه‌ریزی و اجرا به کار بندم.

در تمام کوشش‌های مهندسی خود استانداردها را مراعات و تنها در حیطه دانش و توانایی خود کار قبول کنم و تنها مدارکی را امضاء کنم که به آنها احاطه فنی کامل دارم.

در مواردی که منع قانونی و حق مالکیت اختصاصی وجود ندارد، دانش خود را آزادانه و به صورت رایگان منتشر کنم و در اختیار دیگران قرار دهم.

در ادای وظایف حرفه‌ای محول شده، متعهد، مسئولیت‌پذیر، مشارکت‌پذیر و رازدار باشم. محیطی پر از محبت و صفا و عشق و علاقه به خدمت‌گذاری بی‌ریا به مردم و وطنم را به وجود آورم و همکاران خود را بدون توجه به ملیت، نژاد، مذهب، جنسیت، سن و عقیده دوست بدارم و ارزش‌های انسانی را در خود و در آنان پرورش دهم.

در کوشش‌های مهندسی خود همیشه فردی متواضع باشم و موفقیت‌هایم به دست آمده را علاوه بر سعی و کوشش خود مرهون تلاش همکاران و نظام آفرینش بدانم و از آنان قدردانی و سپاس‌گذاری کنم.

در تمام کوشش‌های مهندسی خود جویا و پذیرای نقد و اظهار نظر صادقانه همکاران باشم و از لطمه زدن به حیثیت، شهرت، دارایی یا اشتغال دیگران پرهیز و از اقدامات بدخواهانه برای آنان خودداری کنم.

از کوشش‌های فرهنگی و فعالیت‌های اجتماعی که به منظور توسعه رفاه عمومی انجام می‌گیرد، استقبال و در آنها شرکت کنم.

همکاران خود را به رعایت اصول اخلاق مهندسی و وجدان حرفه‌ای تشویق کنم.

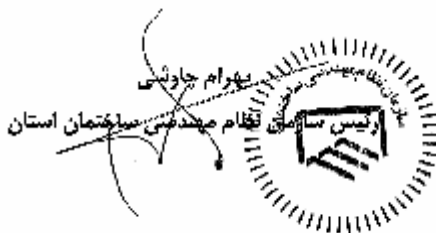
۱۷ / ۱۳۹۲ / ۳۳۶
۹۲۴۵۸۱۲

بسمه تعالی

جناب آقای مهندس محمد عظیمی آغداش

بدون تردید تحقق اهداف پژوهشی سازمان نظام مهندسی ساختمان، مرهون دستاوردهای اعضای پژوهشگران می‌باشد. اینک که جنابعالی براساس بررسی‌های کمیسیون پژوهش و به استناد ضوابط انتخاب پژوهشگران برتر سازمان به عنوان «پژوهشگر برتر سازمان نظام مهندسی ساختمان استان» انتخاب شده‌اید، این دستاورد بزرگ را به حضرتعالی تبریک عرض نموده و از درگاه خداوند منان توفیقات بیشتری را در تداوم فعالیتهای پژوهشی با عنایت به اولویتهای پژوهشی سازمان، مسئلت می‌نمایم. ...»

شعار سیزدهمین سال بزرگداشت روز جهانی شهرسازی گفتگوی جهانی، برنامه‌ریزی محلی، شورای شهر متخصص

پیام ریک استفان؛ رئیس ایزوکاپ

روز جهانی شهرسازی از سال ۱۹۴۹ میلادی توسط پروفسور کارلوس ماریا دلاپولرا از دانشگاه بوینس آیرس برای جلب علاقه و توجه عمومی و حرفه‌ای به امر شهرسازی شکل گرفت. هشتم نوامبر یک روز خاص برای توجه به ایده‌آل‌های شهرسازی جامعه است که شهرسازان حرفه‌ای و عموم مردم را گرد هم جمع کرده است. روز جهانی شهرسازی فرصتی برای نگرستن به امر شهرسازی از دیدگاه جهانی را فراهم می‌آورد.

امسال روز جهانی شهرساز از توافق سازمان ملل در دستور کار جدید شهر که توسعه جهانی را برای دو دهه بعد تعیین می‌کند، تبعیت خواهد کرد. جامعه بین‌المللی برنامه‌ریزی منطقه‌ای و شهری چشم به همکاری با جامعه مهندسان شهرساز ایران دارد که ۱۷ هدف توسعه پایدار را درک کند و دستور کار جدید شهر را اجرا کنند. این اهداف و چشم‌اندازها هم الهام‌بخش هستند و هم چالش‌برانگیز، من باور دارم که ما و همکاران بین‌المللی ما قادر به انجام آن خواهیم بود.

بیانیه سیزدهمین سال بزرگداشت روز جهانی شهرسازی

جامعه مهندسان شهرساز ایران بر این باور است که:

نخست: با نگرش موجود به شهر که آن را مجموعه‌ای کالبدی تلقی می‌کند، تغییر یافته و شهر را به عنوان فضایی برای زندگی انسان‌ها تعریف نماید و شهرسازی مبتنی بر مفاهیم توسعه پایدار، رفاه و عدالت اجتماعی، با مشارکت اجتماعی، ارتقای کیفیت زندگی و محیط زیست و ... باز تعریف شود.

دوم: محتوای طرح‌ها به جای تأکید بر مسائل کمی، فنی و مهندسی باید به مسائل اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و محیط زیست توجه بیشتری کند و شهرسازی فرآیندی اجرایی و مشارکتی حاصل از دخالت و همفکری و همکاری همه نیروهای مؤثر در حیات شهر تلقی گردد و از آمرانه بودن طرح‌ها اجتناب شود.

سوم: پایش مستمر طرح‌ها و تداوم برنامه‌ریزی اقدامی ضروری برای طرح‌های توسعه شهری است و بخشنامه اخیر وزارت کشور در خصوص پیوست شماره ۶ قرارداد تیپ ۱۲ در این راستا مفید و قابل تقدیر ارزیابی می‌شود.

چهارم: توجه جدی به کوتاه کردن زمان و نحوه بررسی و تصویب طرح‌های توسعه شهری در شورای عالی معماری و شهرسازی کشور و جلوگیری از اعمال نظر نمایندگان دستگاه‌های اجرایی در حوزه‌هایی که ارتباطی با مسئولیت آنها ندارد.

پنجم: همزمان با تصویب طرح تفصیلی، تهیه برنامه راهبردی - عملیاتی توسعه شهر و شهرداری در دستور کار شهرداری‌ها قرار گرفته و واحدهای شهرستانی دستگاه‌های دولتی و مؤسسات غیر دولتی مکلف به اجرای مفاد برنامه مذکور شوند.

ششم: تدوین منشور حقوق شهروندی در حوزه‌های شهرسازی در دستور وزارت کشور قرار گیرد.

هفتم: تهیه سند آمایش سرزمین با تلفیق طرح آمایش و طرح کالبدی ملی به عنوان مهم‌ترین سند بالادستی طرح‌های توسعه شهری در دستور کار دولت قرار گیرد.

هشتم: تسریع در تهیه قانون جامع شهرسازی با مشارکت متخصصان با توجه به سپری شدن زمان پیش‌بینی شده برای تهیه آن.

نهم: با توجه به نتایج سرشماری‌های رسمی و سکونت بیش از سه چهارم جمعیت کشور در نقاط شهری مجدداً درخواست می‌شود روز جهانی شهرسازی در تقویم کشور منعکس شود.

ستاد بزرگداشت روز جهانی شهرسازی در ایران - ۱۹ آبان ماه ۱۳۹۵ خورشیدی

تلفن: ۰۲۱-۶۶۲۸۲۱۹۱

بخش اول

قوانین حاکمیتی

نشر نوآور

تلفن: ۲-۶۶۴۸۴۱۹۱

اصولی از قانون اساسی

اصل چهارم- کلیه قوانین و مقررات مدنی، جزئی، مالی، اقتصادی، اداری، فرهنگی، نظامی، سیاسی و غیر اینها باید براساس موازین اسلامی باشد. این اصل بر اطلاق با عموم همه اصول قانون اساسی و قوانین و مقررات دیگر حاکم است و تشخیص این امر بر عهده فقهای شورای نگهبان است.

اصل هفتم- طبق دستور قرآن کریم: و امرهم شوری بینهم و شاورهم فی الامر، شوراها، مجلس شورای اسلامی، شورای استان، شهرستان، شهر، محل، بخش، روستا و نظایر اینها از ارکان تصمیم‌گیری و اداره امور کشورند. موارد، طرز تشکیل و حدود اختیارات و وظایف شوراها را این قانون و قوانین ناشی از آن معین می‌کند.

اصل بیست و دوم- حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است مگر در مواردی که قانون تجویز کند.

اصل سی و یکم- داشتن مسکن متناسب با نیاز، حق هر فرد و خانواده ایرانی است، دولت موظف است با رعایت اولویت برای آنها که نیازمندترند بخصوص روستانشینان و کارگران زمینه اجرای این اصل را فراهم کند.

اصل چهل و پنجم- انفال و ثروت‌های عمومی از قبیل زمین‌های موات یا رها شده، معادن، دریاها، دریاچه‌ها، رودخانه‌ها و سایر آب‌های عمومی، کوه‌ها، دره‌ها، جنگل‌ها، نیزارها، بیشه‌های طبیعی، مراتعی که حریم نیست، ارث بدون وارث، و اموال مجهول‌المالک و اموال عمومی که از غاصبین مسترد می‌شود در اختیار حکومت اسلامی است تا برطبق مصالح عامه نسبت به آنها عمل نماید، تفصیل و ترتیب استفاده از هر یک را قانون معین می‌کند.

اصل چهل و نهم- دولت موظف است ثروت‌های ناشی از ربا، غصب رشوه، اختلاس، سرقت، قمار، سوء استفاده از موقوفات، سوء استفاده از مقاصد کاری‌ها و معاملات دولتی، فروش زمین‌های موات و مباحات اصلی، دائر کردن اماکن فساد و سایر موارد غیرمشروع را گرفته و به صاحب حق رد کند و در صورت معلوم نبودن او به بیت‌المال بدهد این حکم باید با رسیدگی و تحقیق و ثبوت شرعی به وسیله دولت اجرا شود.

اصل پنجاهم- در جمهوری اسلامی، حفاظت محیط زیست که نسل امروز و نسل‌های بعد باید در آن حیات اجتماعی روبه رشد داشته‌باشند، وظیفه عمومی تلقی می‌گردد. از این رو فعالیت‌های اقتصادی و غیر آن که با آلودگی محیط زیست یا تخریب غیرقابل جبران آن ملازمه پیدا کند، ممنوع است.

اصل هفتاد و دوم- مجلس شورای اسلامی نمی‌تواند قوانینی وضع کند که با اصول و احکام

مذهب رسمی کشور یا قانون اساسی مغایرت داشته باشد. تشخیص این امر به ترتیبی که در اصل نود و ششم آمده بر عهده شورای نگهبان است.

اصل هفتاد و دوم - هر گونه تغییر در خطوط مرزی ممنوع است مگر اصلاحات جزئی با رعایت مصالح کشور، به شرط اینکه یک طرفه نباشد و به استقلال و تمامیت ارضی کشور لطمه نزند و به تصویب چهار پنجم مجموع نمایندگان مجلس شورای اسلامی برسد.

اصل هشتاد و سوم - بناها و اموال دولتی که از نفایس ملی باشد قابل انتقال به غیر نیست مگر با تصویب مجلس شورای اسلامی، آن هم در صورتی که از نفایس منحصر به فرد نباشد.

اصل یکصد و پنجم - تصمیمات شوراها نباید مخالف موازین اسلام و قوانین کشور باشد.

اصل یکصد و سی و هشتم - علاوه بر مواردی که هیأت وزیران یا وزیری مأمور تدوین آیین نامه‌های اجرایی قوانین می‌شود، هیأت وزیران حق دارد برای انجام وظایف اداری و تأمین اجرای قوانین و تنظیم سازمان‌های اداری به وضع تصویب‌نامه و آیین‌نامه بپردازد. هر یک از وزیران نیز در حدود وظایف خویش و مصوبات هیأت وزیران حق وضع آیین‌نامه و صدور بخشنامه را دارد ولی مفاد این مقررات نباید با متن و روح قوانین مخالف باشد. دولت می‌تواند تصویب برخی از امور مربوط به وظایف خود را به کمیسیون‌های متشکل از چند وزیر واگذار نماید مصوبات این کمیسیون‌ها در محدوده قوانین پس از تأیید رئیس‌جمهور لازم‌الاجراء است. تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولت و مصوبات کمیسیون‌های مذکور در این اصل، ضمن ابلاغ برای اجراء به اطلاع رئیس مجلس شورای اسلامی می‌رسد تا در صورتی که آنها را بر خلاف قوانین بیابد با ذکر دلیل برای تجدید نظر به هیأت وزیران بفرستد.

اصل یکصد و سی و نهم - صلح دعوی راجع به اموال عمومی و دولتی یا ارجاع آن به داوری در هر مورد موکول به تصویب هیأت وزیران است و باید به اطلاع مجلس برسد. در مواردی که طرف دعوا خارجی باشد و در موارد مهم داخلی باید به تصویب مجلس نیز برسد. موارد مهم را قانون تعیین می‌کند.

اصل یکصد و شصت و یکم - دیوان عالی کشور به منظور نظارت بر اجرای صحیح قوانین در محاکم و ایجاد وحدت رویه قضائی و انجام مسؤلیت‌هایی که طبق قانون به آن محول می‌شود براساس ضوابطی که رئیس قوه قضائیه تعیین می‌کند تشکیل می‌گردد.

اصل یکصد و شصت و ششم - احکام دادگاه‌ها باید مستدل به مواد قانون و اصولی باشد که براساس آن حکم صادر شده است.

اصل یکصد و هفتادم - قضات دادگاه‌ها مکلفند از اجرای تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولتی که مخالف با قوانین و مقررات اسلامی یا خارج از حدود اختیارات قوه مجریه

است خودداری کنند و هر کس می‌تواند ابطال این‌گونه مقررات را از دیوان عدالت اداری تقاضا کند.

اصل یکصد و هفتاد و سوم- به منظور رسیدگی به شکایات، تظلمات و اعتراضات مردم نسبت به مأمورین یا واحدها یا آیین‌نامه‌های دولتی و احقاق حقوق آنها، دیوانی به نام دیوان عدالت اداری زیر نظر رئیس قوه قضائیه تأسیس می‌گردد.

موادی از قانون مدنی

ماده ۲- قوانین، پانزده روز پس از انتشار، در سراسر کشور لازم‌الاجراء است مگر آنکه در خود قانون، ترتیب خاصی برای موقع اجراء مقرر شده‌باشد.

ماده ۴- اثر قانون نسبت به آتیه^۱ است و قانون نسبت به ماقبل خود اثر ندارد مگر اینکه در خود قانون، مقررات خاصی نسبت به این موضوع اتخاذ شده‌باشد.

ماده ۱۳- اراضی و ابنیه و آسیا و هر چه که در بنا منصوب و عرفاً جزء بنا محسوب می‌شود غیرمنقول است و همچنین است لوله‌ها که برای جریان آب یا مقاصد دیگر در زمین یا بنا کشیده شده‌باشد.

ماده ۳۰- هر مالکی نسبت به مایملک^۲ خود حق همه‌گونه تصرف و انتفاع^۳ دارد مگر در مواردی که قانون استثناء کرده‌باشد.

ماده ۳۱- هیچ مالی را از تصرف صاحب آن نمی‌توان بیرون کرد مگر به حکم قانون.

ماده ۳۵- تصرف به عنوان مالکیت دلیل مالکیت است مگر اینکه خلاف آن ثابت شود.

ماده ۳۸- مالکیت زمین مستلزم مالکیت فضای محاذی^۴ آن است تا هر کجا بالا رود و همچنین است نسبت به زیر زمین بالجمله مالک حق همه‌گونه تصرف در هوا و فراز^۵ گرفتن دارد مگر آن چه را که قانون استثناء کرده‌باشد.

ماده ۳۹- هر بنا و درخت که در روی زمین است و همچنین هر بنا و حفری که در زیر زمین است ملک مالک آن زمین محسوب می‌شود مگر اینکه خلاف آن ثابت شود.

ماده ۹۳- ارتفاقی حقی است برای شخص در ملک دیگری.

۱. آتیه یعنی: آتی، آجل، آینده.

۲. مایملک یعنی: مال، دارایی.

۳. انتفاع یعنی: سود یافتن، سود برداشتن، نفع گرفتن، سودمند گشتن.

۴. محاذی یعنی: برابر شونده، مواجه، برابر، روبرو، منظور امتداد عمودی فضای بالای زمین است.

۵. فراز یعنی: ارتفاع، اوج، بالا، بلندی، قله، سربالایی.

ماده ۹۴- صاحبان املاک می‌توانند در ملک خود هر حقی را که بخواهند نسبت به دیگری قرار دهند در این صورت کیفیت استحقاق^۱ تابع قرارداد و عقدی است که مطابق آن حق داده شده‌است.

ماده ۹۵- هرگاه زمین یا خانه کسی مجرای فاضلاب یا آب باران زمین یا خانه دیگری بوده است صاحب آن خانه یا زمین نمی‌تواند جلوگیری از آن کند مگر در صورتی که عدم استحقاق او معلوم شود.

ماده ۹۶- چشمه واقعه در زمین کسی محکوم به ملکیت^۲ صاحب زمین است مگر اینکه دیگری نسبت به آن چشمه عیناً یا انتفاعاً حقی داشته‌باشد.

ماده ۹۷- هرگاه کسی از قدیم در خانه یا ملک دیگری مجرای آب به ملک خود یا حق مرور داشته صاحب خانه یا ملک نمی‌تواند مانع آب بردن یا عبور او از ملک خود شود و همچنین است سایر حقوق از قبیل حق داشتن در و شبکه و ناودان و حق شرب و غیره.

ماده ۹۸- اگر کسی حق عبور در ملک غیر ندارد ولی صاحب ملک اذن داده‌باشد که از ملک او عبور کنند هر وقت بخواهد می‌تواند از اذن^۳ خود رجوع کرده و مانع عبور او بشود و همچنین است سایر اتفاقات.

ماده ۹۹- هیچ کس حق ندارد ناودان خود را به طرف ملک دیگری بگذارد یا آب باران از بام خود به بام یا ملک همسایه جاری کند و یا برف بریزد مگر به اذن او.

ماده ۱۰۰- اگر مجرای آب^۴ شخصی در خانه دیگری باشد و در مجری خرابی به هم رسد به نحوی که عبور آب موجب خسارت خانه شود مالک خانه حق ندارد صاحب مجری اجبار کند بلکه خود او باید دفع ضرر از خود نماید چنانچه اگر خرابی مجری مانع عبور آب شود مالک خانه ملزم نیست که مجری را تعمیر کند بلکه صاحب حق باید خود رفع مانع کند در این صورت برای تعمیر مجری می‌تواند داخل خانه یا زمین شود و لیکن بدون ضرورت حق ورود ندارد مگر به اذن صاحب ملک.

ماده ۱۰۳- هرگاه شرکاء ملکی دارای حقوق و منافع باشند و آن ملک مابین شرکاء تقسیم شود هر کدام از آنها به قدر حصه^۵ مالک آن حقوق و منافع خواهد بود مثل اینکه اگر ملکی دارای حق عبور در ملک غیر بوده و آن ملک که دارای حق است بین چند نفر

۱. **استحقاق یعنی:** سزاوار شدن، سزاواری، سزاوار بودن، شایستگی، لیاقت، قابلیت، برازندگی، زیندگی.

۲. **ملکیت یعنی:** تصرف و تملک، مالکیت.

۳. **اذن یعنی:** دستوری دادن، بار اجازه، رخصت، جایز شمردن، مرخص کردن.

۴. **مجرای آب یعنی:** جایی که آب از آن عبور می‌کند.

۵. **حصه یعنی:** بخش، بهره، بهره، سهم، قسم، قسمت، نصیب.